

rövidverset írni mind a mai napig lehet, s a kimondhatatlanul rejtélyeset, a komplex katakrézis parafrázisálthatatlan motívumhálózatait, az átmenetek újdonságerejét nem érvénytelenítheti semmilyen korszerűséget követelő elvárás.

Benedek Szabolcs

Felesége Rozika

Megpróbálom felidézni, mikor hallottam először Petőfi Sándor nevét. Nem jut eszembe, fogalmam sincs róla. A városban, ahol felnőttem, utca van róla elnevezve (meglepetés lenne, ha nem), köztéri szobra ellenben nincsen, csupán domborműve a nevét viselő szakiskola falán. Furcsa, hogy szobrot nem állítottak, noha egyik-másik helytörténész esküszik rá, hogy Petőfi többször járhatott a városunkban, lévén, hogy az az általa is megverselt kanyargós Tisza fölött átívelő híd okán évszázadok óta fontos átkelőhely. Nem beszélve arról, hogy itt volt a sorrendben második magyarországi vasútvonal végpontja, és Petőfi köztudomásúlag megénekelte a vonatok iránti rajongását is. A garabonciás diákok nyomdokait követve bebarangolta az egész országot, úgyhogy bizonyára szeretett Alföldjének eme pontjára is eljutott. Nem mellesleg közben ráérezhetett arra, hogy a vándorló költő képe mennyire passzol a rövid élete folyamán gondosan és mesterire csiszolt poétaimázshoz.

Azt se tudom, a mondókát mikor hallottam először: „Petőfi Sándor gatyába’ táncol / Felesége bugyiba’ / Úgy mennek a moziba”. Más változatokban „lagziba” mennek, és a gyerekvers (vagy mi) kiegészül azzal, hogy „Leülnek egy padra / Pont a kutyaszarba”. (Melyik kutya szarik éppen egy padra? Képzavar vagy anakronizmus.) De létezik olyan verzió is, amelyben a bugyiviselés ténye nem szerepel, ellenben Petőfiné meg van nevezve: „Felesége Rozika”. Tény és való, a „Júlia” nehezen rímelve arra, hogy „moziba”. Egyébként is, ez egy alternatív valóság.

Próbáltam kiguglizni, mikor születhetett a mondóka. Nem találtam egyértelmű választ. Volt, aki a Kádár-korra teszi, volt, aki a 19. századra. (Utóbbi esetben a „Rozika” és a „lagziba” lenne adekvát, a „bugyiba” és a „moziba” nem játszik.) Én se tudom, óvodában vagy alsó tagozaton hallottam-e először, de találomra megkérdeztem a környezetemben pár embert, mind ismerte, generációhoz tartozástól függetlenül. A mondóka benne van a köztudatban. Petőfit tekintve korántsem meglepő.

Az *Anyám tyúkját* biztos, hogy már óvodában hallottam. Talán meg is kellett tanulni. A *Füstbe ment terv* nélkül se létezett anyák napi műsor. A *János vitéz* szép, színes rajzokkal illusztráltan állt a gyerekkori polcomon. A *Nemzeti dal* a Kádár-korban nem volt ennyire evidens. Amikor én még kissrác voltam, a regnáló hatalom olyannyira félt ettől a verstől, hogy például a *koncert* című 1981-es dupla album borítóján (amely a Fonográf, a Tolcsvay-trió és Koncz Zsuzsa fellépése mellett az Illés együttes visszatérő koncertjét örökítette meg) a Tolcsvayék által megzenésített *Nemzeti dal* szerzősége úgy lett megjelölve, hogy Tolcsvay László–Bródy János. Elképzelhető, hogy szimplán bakí, a lemezcímkén már Tolcsvay László–Petőfi Sándor szerepel. De úgy is spekulálhatunk, hogy mivel utóbbi csupán akkor derül ki, ha kicsomagoljuk

a lemezt, aki csak a borítót nézte [mondjuk megvásárlás szándékával], akár arra is gondolhatott, hogy ez nem az a *Nemzeti dal*.

Elvártsak, akkor melyik? Másik nincs, nem lehet, nem létezik.

*

Március 15-ét az államszocializmus idején március 21-el és április 4-el egybecsomagolva – mintha instant kávé lenne – belegyömöszölték a Forradalmi Ifjúsági Napok elnevezésű rendezvénysorozatba. Csak az utolsó, a felszabadulás dátuma volt állami ünnep, de 1848 évfordulója legalább iskolai szünnapot jelentett. (Igaz, 1919-é is.) Ha nem is bizonyosan hangzott el a *Nemzeti dal* az ünnepeken (erre pontosan nem emlékszem), kis nemzetiszínű (valamint vörös) papírzászlócskákat dugdostunk a Damjanich-szobor köré. [A szabadságharc egyik győztes csatáját a városunk mellett vívták, ebből ered arrafelé Damjanich kultusza. A rendszerváltás idején a szakállas tábornok egy másik szobrát viszont összekeverték Marxéval, és alulról jövő kezdeményezés keretében az éj leple alatt ledöntötték.] Igaz, például 1983-ban [az évszámnak utánanézttem az Arcanumban] kisebb botrány lett a suliban abból, hogy a kötelező zászlócskadugdosással egyidőben vetítette a Magyar Televízió az *Üzenet az úrból* című japán sci-fi mesét [mai kifejezéssel: fantasyt], mi pedig megkérdeztük az oszifót [egyben rajvezető pajtást], hogy nem lehetne-e Damjanich tábornok fellobogzásától ezúttal eltekinteni. Megkaptuk a magunkét, amiért egy kapitalista, népbutító hülyeség fontosabb számunkra Petőfiéknél. Lóhalálában futottam az emlékműtől haza, de a filmnek csak a végét kaptam el. Most rákerestem, 4,8 pontot adtak rá az IMDb-n. Valószínűleg nem vesztettem sokat.

Nem csak az *Üzenet az úrból* volt március 15-én adásban. Szintén az évfordulón vetítették [néha mostanság is] a *Föltámadott a tenger* című monumentális filmalkotást. Hogy ennek mennyire fontosnak tartották az elkészültét [1953-ban volt a premier], az is jelzi, hogy színesben forgatták, és a korszak magyar filmiparának óriásai bábáskodtak körülötte. Föl szokták róni a giccsbe hajló sematizmusát, a hiteltelenségét, meg hogy szovjet iránymutatással született – jogosan, ám engem, az erről mit sem sejtő kiskamaszt minden alkalommal a képernyő elé szegezett [akkor is, amikor még csak fekete-fehér tévénk volt] és magával ragadott a film hurráoptimizmusa, noha természetesen tudtam, hogy a szabadságharc végül elbukott, és Petőfi is ott maradt az egyik utolsó vesztes csata helyszínén.

Görbe János olyanná formálta a filmben Petőfit, amilyennek azóta is elképzelem: lángoló tekintet, harsány hang, önbizalom, tettrekészség. Annak az embernek a vonásai, akiről lerí, hogy cselekedeteinek és mondatainak súlya van, és minden szavára odafigyelnek. Na és természetesen bármerre jár, fölismerik.

– Biztosan azért, mert látták a tévében – jelentette ki a film egyik közös megtekintésekor apám, amikor ennek firtattam az okát, én pedig nem akartam megérteni, mert nem éreztem helyénvalónak az iróniát.

Miután a Tanácsköztársaság kulcsfigurái Sztálin börtönében végezték, a kommunista rezsim egy ideig az 1848-as eseményekben igyekezett megtalálni az államszocialista Magyarország előképét. A centenáriumba Petőfi, Kossuth és Tánacsics arcképével ezüstforintokat vertek, és már ekkor elkezdődtek ennek a nagyszabású, két és fél

órák történelmi tablónak a munkálatai. Amivel megcsúsztak rendszeresen. Három és fél évvel a film bemutatója után pedig jött 1956, amelynek egyik szellemi előkészítője a Petőfi-kör volt. Nem is volt nehéz az októberi eseményeket 1848-cal összefüggésbe hozni. Lassan aztán Kun Béláékról is lehetett beszélni, így idővel, részben a március 15-i, nem hivatalos ifjúsági megmozdulások nyomán – és most nem a mi zászlócskadugdosásunkra gondolok – 1848-hoz egyre ambivalensebben viszonyult a hatalom.

Én közben erről mit sem tudva rongyosra lapozgattam Petőfinek az Olcsó Könyvtár kiadásában megjelent válogatott verseit. Az egyik kedvenc könyvem pedig Illyés Gyula szépírói ihletésű monográfiája volt, amelynek szemelvényeivel az iskolai olvasókönyvben találkoztam először, majd többször elolvastam az egész kötetet. Mostanság nemigen emlegetik – Illyést se –, eddigi utolsó kiadása talán negyven éve jelent meg. Pedig torzításai ellenére nem érdemtelen munka. Nemrég átpörgettem megint, és lehet, hogy a nosztalgiának is szerepe volt benne, de mintha újra megcsapott volna hajdani rajongásom szele.

Kifejezetten szellemes stílusbravúr, hogy Illyés úgy írt életrajzot róla, hogy a címen kívül lényegében egyszer se írja le a Petőfi Sándor nevet. Hőjét mindvégig „a költő”-ként emlegeti. Tökéletesen hozza a lényegét. Két évszázad óta generációk számára Petőfi számít A Magyar Költőnek.

*

Nagyapám kovácműhelyének vályogból tapasztott falán két bekeretezett olajnyomat lógott. Bellony Lászlónak, a *Vasárnapi Újság* munkatársának a festményei nyomán készültek, a 20. század elején. Az egyik a tizenhárom aradi vértanút ábrázolta egy fiktív csoportképen, a másik a *Talpra magyar* címet kapta, és a forradalom idealizált pillanatát hivatott megjeleníteni, honvédekkel, népfelkelőkkel, felfegyverzett munkásokkal, szegénylegényekkel, valamint Damjanichcsal, Bessel, Batthyányval, Klapkával és Kossuthal – na és a központban Petőfivel. A reprodukció alá a *Nemzeti dal* szövegét is odanyomták. (Nóialak nem szerepelt egyik képen sem, amelyek nem csupán emiatt nem emelkedtek delacroix-i magasságokba.) Nagyapám föltehetően azért tartotta ezeket az udvar hátsó szegletében lévő épületben, hogy ne legyenek szem előtt, elvégre egy, a szocializmus évtizedeiben feledtetni óhajtott világból származtak. Én azonban gyakran tanulmányoztam mind a kettőt, időnként hosszú percekre keresztül mélázva a kovácműhely félhomályában. Különösen a *Talpra magyar* előtt álldogáltam sokat, és miközben a mentét és nemzetiszínű [anyagkönyvvezetőkére emlékeztető] vállszalagot viselő, jobb kezében összetekert kéziratot, balját a magasban tartó Petőfit bámultam, úgy éreztem, érteni vélem 1848, meg úgy általában a forradalom és szabadságharc, de talán magának a szabadságnak a lényegét is.

Ennek ellenére, amikor valóban beköszönteni látszott a szabadság, és a rendszerváltás küszöbén ellátogatott hozzánk a szüleim egy pesti ismerőse, és meglátta a könyvespolcomon a két Olcsó Könyvtár-kötetet [a válogatott verseket és Illyés életrajzát], majd enyhén fellengzős értelmiségi tónusban megkérdezte tőlem, hogy mit gondolok Petőfi költészetéről, habozás nélkül rávágtam, hogy nem nagy szám. Akkoriban ugyanis úgy tűnt, és én is úgy gondoltam, hogy mindent tagadni kell, ami mindaddig piederesztálra volt emelve.

Bezsebeltem a fővárosi ismerős elismerő pillantását, közben úgy éreztem, hogy tört döftem a saját szívembe.

Nekem is Petőfi volt a legelső rocksztárom. Akkor is, ha mostanában csak évente egyszer veszem elő, szimbolikusan január elsején – a már szétesőben lévő *Válogatott költemények* magába szívta a rotyogó lencse illatát. És akkor is, ha nem írtam, és nem is tervezem már megírni az elképzelt Petőfi- vagy Szendrey Júlia-regényt. Azt is sejtem, hogy nem is annyira a versei fogtak meg annak idején. Hanem a garabonciás diák alakja, aki úgy hány fittyet a konvencióknak, hogy közben új, másfajta konvenciókat teremt. Ez persze részben szerep volt, jól fölépített és önmenedzselte imázs. Amivel Petőfi olyannyira azonosult, hogy nem is kellett túlságosan erőszakot vennie magán ahhoz, hogy a hétköznapiakban, a lelke és a gondolatai mélyén is az legyen, akit magából kifelé mutat.

És amilyenén kétszáz esztendeje nagyon sokan szeretnénk mi is válni: erőssé, lelkesé, harsánnyá, forradalmivá, tisztává. Vihogtunk a gatyában táncolós, bugyogós, Rozikás versikén, miközben mindnyájunknak megvan a közös mellett a saját Petőfije, aki megrendíthetetlenül összeforrott a forradalom és szabadságharc őszintén magasztos, minden pátozával egyetemben hiteles és reális képével.

Szinte mindent megírtak már a '48-as forradalom kitörésének napjáról. Petőfiék ebédszünetet is tartottak, a Nemzeti Múzeum igazgatója pedig azt találta fontosnak följegyezni a naplójába, hogy kénytelen volt a munkatársait hazaküldeni, mert nem lehetett dolgozni az épület előtt lármázó tömegetől. Pár nappal később az első szabad magyar sajtótermék *Marczius Tizenötödike* címmel jelent meg, és az évfordulót azokban az időkben is ünnepelték, amikor hivatalosan tiltva volt. Az elkövetkező másfél év nemzeti történelmünk egyik, ha nem egyenesen a csúcspontja. Nem kizárólag Petőfiék tetteikészsége és bátorsága, az első felelős magyar kormány megalakulása, a feudális viszonyok eltörlése és a honvédsereg győzelmei miatt. Hanem azért is, mert 1848/49-ben egy egész nemzet tett hitet a szabadság, a függetlenség és a polgári átalakulás mellett, olyan elemi erővel és akarattal, amelyet egyik politikai rendszer se tudott később megkérdőjelezni. És ebben a bennünk élő Petőfi megkerülhetetlenül jelen van. Imádjuk, ahogyan gatyában táncol.

Jenei Gyula

Petőfi, az egyszerű

Római katolikusnak kereszteltek. Ez jutott eszembe ma reggel, amikor bemondták a rádióban, hogy hány órákor érkezik a pápa Magyarországra. Aztán az, hogy éppen a napokban gondoltam végig, igazából protestáns vagyok. Zsigerből. Vagy neveltetésem okán. Az apai ág kálvinista, az anyai meg pápista. Apai nagyanyám emlegette így a katolikusokat. És akkor én? Micsoda? Van-e, s ha igen, mi a viszonyom a valláshoz? A hithez. Vagy csak amolyan kultúrkeresztény vagyok? Csak?

Bekapcsolom a gépet, bevillan a szerkesztő úr ímélye, hol tartok a Petőfi-eszével, lenne még néhány nap haladék, ha mégis megírnám. Pedig már lemondtam róla. Egy darabig rossz lelkiismerettel lapítottam, mert félig-meddig megígértem, de